

УДК 658.5:656.2.009.12

Обруч г.В.

*аспірант кафедри «Економіка та управління виробничим і комерційним бізнесом»**Українського державного університету залізничного транспорту*

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ФАКТОРІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВАГОНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

SYSTEMATICS COMPETITIVENESS FACTORS CARRIAGE SOFTWARE COMPANIES IN UKRAINE

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено основні класифікації факторів забезпечення конкурентоспроможності підприємств. Наведено власну систематизовану класифікацію факторів забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних вагонобудівних підприємств, що схематично зображено як сукупність факторів впливу на виробничий, ресурсний, експортний, технологічний, кадровий, інформаційний, транспортний, інноваційний та інвестиційний потенціал.

Ключові слова: конкурентоспроможність підприємства, фактори впливу на конкурентоспроможність підприємства, потенціал, вагонобудівні підприємства.

АННОТАЦИЯ

В статье исследованы основные классификации факторов обеспечения конкурентоспособности предприятий. Приведена собственная систематизированная классификация факторов обеспечения конкурентоспособности отечественных вагоностроительных предприятий, схематически изображенная как совокупность факторов влияния на производственный, ресурсный, экспортный, технологический, кадровый, информационный, транспортный, инновационный и инвестиционный потенциал.

Ключевые слова: конкурентоспособность предприятия, факторы влияния на конкурентоспособность предприятия, потенциал, вагоностроительные предприятия.

ANNOTATION

In the article the author investigated the basic classification of factors of competitiveness of enterprises. Given her own systematic classification of factors of providing of competitiveness of carriage-building enterprises, is shown schematically as a set of influence factors on the following components: production, resource, export, technological, human, information, transport, innovation and investment potentials.

Keywords: competitiveness, factors of influence on competitiveness of the enterprise, potential, carriage-building enterprises.

Постановка проблеми. У сучасних умовах економічного розвитку України, коли кризовий стан економіки став нормою та на вихід із нього залишається тільки сподіватися, вітчизняним підприємствам просто необхідно визначити забезпечення конкурентоспроможності підприємства в ролі головної мети його функціонування.

Загострення конкурентної боротьби та мінливість ринкового середовища викликають необхідність постійного його моніторингу та визначення всієї сукупності факторів, що впливають на рівень конкурентоспроможності підприємства та процес формування стійких конкурентних переваг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підвищення конкурентоспроможності підприємства – ключова проблема сучасної еконо-

міки. Так як рівень конкурентоспроможності є одним із головних показників економічного стану підприємства, то є очевидною необхідність детального розгляду факторів, які впливають на його значення.

Питанням дослідження факторів конкурентоспроможності приділяли значну увагу наступні вчені: І.З. Должанський [1], І. Ємельянова [2], О.Г. Мокроносов [3], І.В. Багрова, О.Г. Нефедотова [4], О.І. Драган [5] та ін.

Проте питання щодо визначення факторів, які впливають на конкурентоспроможність промислових підприємств, у тому числі й галузі вагонобудування, ще недостатньо вивчені та вимагають більш поглибленого дослідження.

Мета статті полягає у наведенні власної систематизованої класифікації факторів забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних вагонобудівних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. У ринковій системі господарювання «конкурентоспроможність» стала ключовою категорією, так як виражає економічні, науково-технічні, технологічні, виробничі, інноваційно-інвестиційні, управлінські можливості не тільки окремого продукту, підприємства чи галузі, але й країни в цілому. Названі можливості реалізуються в товарах чи послугах, що забезпечує їх конкурентоспроможність як на вітчизняному, так і на міжнародному ринках.

Перехід до соціально-ринкової моделі економічного розвитку та інтенсифікація глобалізаційних процесів зумовили необхідність перегляду теоретико-методологічних та практичних аспектів забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств. Таким чином, виникли передумови для детального розгляду факторів, що впливають на конкурентоспроможність вітчизняних промислових підприємств, у тому числі й сегменту вагонобудування. Насамперед доцільно проаналізувати існуючі класифікації факторів, що запропоновані науковцями в сучасній літературі. Тому розглянемо основні з них.

Більшість авторів схиляються до думки, що фактори конкурентоспроможності слід розділяти на внутрішні та зовнішні. Так, І.З. Должанський наголошує на тому, що під-

приємство повинно приділяти серйозну увагу аналізу зовнішніх та внутрішніх факторів конкурентоспроможності, які вчений класифікує наступним чином [1]:

1. Зовнішні фактори: політична обстановка в державі; економічні зв'язки; наявність конкурентів; розміщення виробничих сил; наявність сировинних ресурсів; загальний рівень техніки та технологій; система управління промисловістю; концентрація виробництва; законодавча база.

2. Внутрішні фактори: система та методи управління; рівень відповідності технологій процесу виробництва; рівень організації процесу виробництва; система довгострокового планування; орієнтація на маркетингову концепцію; інноваційний характер виробництва; ступінь задоволення додаткових потреб конкретного споживача; якість розробки нових товарів з точки зору оптимальності показників.

I. Смелянова виділяє основні та другорядні фактори (за роллю факторів у забезпеченні конкурентної переваги), стимулюючі та стримуючі (за спрямованістю дії факторів), незалежні, або первинні, та похідні, або вторинні (за рівнем взаємообумовленості) [2].

Досить повне та детальне групування факторів наведено в роботі О.Г. Мокроносова. Так автор виділяє наступні групи факторів, що впливають на конкурентоспроможність підприємства [3]:

– техніко-технологічна група – включає фактори, що характеризують виробничі обладнання, предмети праці, склад та технологію виконуваних робіт. Автор наголошує, що дана група факторів багато в чому є визначальною, оскільки стан та якість засобів і предметів праці, ступінь їх використання, рівень механізації та автоматизації виробництва, досконалість застосовуваних технологій безпосередньо впливають на операційну ефективність діяльності підприємства;

– організаційно-управлінська група – містить фактори, які приводять до дії техніко-технологічну підсистему завдяки організації виробництва й праці, підбору персоналу, запровадженню прогресивної системи оплати праці;

– фінансово-економічна група – концентрує в собі фактори функціонування підприємства з позицій ефективного розпорядження ресурсами, прибутковості та фінансової стійкості;

– соціально-психологічна група факторів – охоплює персонал підприємства, його організаційну культуру, цінності, потреби та інтереси працівників;

– природно-географічна група – фактори, що істотно визначають ресурсний потенціал господарюючого суб'єкта або масштаби його дефіцитності;

– екологічна група факторів – складається з цілого комплексу складних технічних та організаційних завдань, обумовлених необхідністю підвищення якості води, повітря, землі і т. п.;

– галузева група факторів – відображає зовнішні умови функціонування господарюючого суб'єкта, які визначаються потребою в галузевому товарі та його ексклюзивністю, наявністю доступу до якісної сировини, конкурентоспроможністю постачальників, загальним рівнем галузевої концентрації, спеціалізації та кооперування, якістю інформаційної бази управління в галузі, системою підготовки й підвищення ефективності кваліфікації кадрів, запровадженням радикальних нововведень, часткою експорту наукомісткої продукції і т. д.;

– ринкова група факторів – включають відкритість доступу до ринку ресурсів та нових технологій, унікальність властивостей товарів, що випускаються, налагодженість каналів розподілу продукції та ефективність системи стимулювання її збуту, різноманітність сервісних схем післяпродажного обслуговування.

I.В. Багрова та О.Г. Нефедотова за результатами дослідження конкурентоспроможності підприємств, навпаки, зазначили, що не слід надавати перевагу окремим факторам, оскільки неврахування певних факторів може знизити можливості підприємства та спричинити хаотичні дії при підтримці визначеного рівня конкурентоспроможності [4].

Аналізуючи існуючі класифікації, можна зробити наступні висновки. По-перше, більшість класифікацій факторів носить досить поверхневий та загальний характер. По-друге, віднесення тих чи інших факторів до внутрішніх або зовнішніх доволі суб'єктивне та не завжди вірне. По-третє, групувань факторів удосталь, але кожна з них більш спрямована на якийсь один аспект діяльності підприємства: виробництво, інновації, кадри, техніко-технологічну складову та, на жаль, не враховує всієї сукупності необхідних факторів.

Виходячи з того, що конкурентоспроможність промислового підприємства – це синергія виробничого, ресурсного, експортного, технологічного, кадрового, інформаційного, транспортного та інноваційного потенціалу, надамо власну класифікацію факторів конкурентоспроможності підприємства, відповідно до цих складових та враховуючи специфіку роботи вагонобудівних підприємств. Детально зобразимо дану класифікацію у вигляді рис. 1. Окрім вищенаведених, доцільно виділити ще одну важливу складову – «інвестиційний потенціал» та фактори впливу на нього. Розглянемо кожну зі складових для більш точного визначення впливаючих факторів.

Розпочнемо з виробничого потенціалу як ключової складової конкурентоспроможності промислового підприємства. Досить цікаве визначення надає С. Іщук та наголошує, що це складана, організована, динамічна система, яка формується з множин елементів, що перебувають у взаємозв'язку та взаємодії й виконують різні функції в процесі виготовлення продукції необхідної кількості та якості в терміни, визна-

чені ринком [6]. Відповідно, до факторів, що впливають на виробничий потенціал, ми віднесли наступні: виробнича та організаційна структура, рівень автоматизації виробництва, менеджмент якості, міжнародні стандарти якості, державні системи стандартизації й сертифікації продукції й т.д. У вагобудівних підприємств при виробництві вагонів досить гостро стоїть проблема взаємодії та сумісності залізничних систем 1520 мм та 1435 мм, що впливає, у свою чергу, й на експортний потенціал підприємства.

Ресурсний потенціал підприємства – це сукупність ресурсів, що є в розпорядженні підприємства, а також спроможність працівників і менеджерів використовувати ресурси з метою виробництва товарів та отримання максимального прибутку. Він включає в себе не тільки сформовану систему ресурсів, а й нові альтернативні ресурси та їхні джерела. З точки зору підприємства як господарюючого суб'єкта ресурсний потенціал є важливим чинником, який впливає на ефективність фінансово-господарської діяльності та підвищення конкурентоспроможності підприємства [7].

Тому доцільно виділити наступні фактори впливу: затрати ресурсів на одиницю готової продукції, ціноутворення та наявність ресурсів на ринку, гео економічне розташування регіону й т. д. Підприємства вагобудування забезпечують себе ресурсами як за рахунок власних зусиль, так і за допомогою посередників.

Експортний потенціал підприємства визначається як готовність, спроможність підприємства здійснювати зовнішньоекономічну діяльність, зокрема експортну діяльність, яка полягає у виході на цільові зовнішні ринки збуту. Експортний потенціал є основою для розробки стратегії виходу підприємства на зовнішній ринок. Отже, фактори, які впливають на розвиток експортного потенціалу, визначають процедуру формування стратегії виходу підприємства на зовнішній ринок та рівень репрезентативності підприємства на зовнішньому ринку [8]. До них слід віднести: рівень розвитку збутової діяльності підприємства, можливість експортних поставок, зовнішньоекономічні відносини з іншими державами, політична та економічна стабільність у країні й т. д.

Технологічний потенціал представляє собою здатність підприємства до сприйняття досягнень науково-технічного прогресу, використання нових технологічних ідей та технічного переозброєння з метою адаптації до вимог та потреб суспільства. Тому не дивно, що впливовими факторами виступають наступні: рівень технологічного оснащення виробництва, рівень упровадження досягнень науково-технічного прогресу й т. д.

Кадровий потенціал – головний ресурс підприємства, оскільки саме завдяки людському інтелекту може створюватись нова конкурен-

тоздатна продукція, так як на сучасному етапі розвитку економіки, головним ресурсом є саме людина та її інтелект [9]. У свою чергу, на кадровий потенціал впливають наступні фактори: структура та професійно-кваліфікаційний кадровий склад, організаційна культура підприємства, наявність умов для самовираження та самореалізації працівників і т. п.

У загальному вигляді під інноваційним потенціалом найчастіше розуміють сукупність усіх наявних матеріальних і нематеріальних активів підприємства, що використовуються в процесі здійснення інноваційної діяльності [10]. До факторів впливу на інноваційний потенціал віднесемо наступні: рівень інноваційної привабливості, можливості придбання інноваційних розробок, практика комерціалізації технологій, державна інноваційна політика і т. п.

Транспортний потенціал – це функціональна спроможність підприємства забезпечувати процес доставки вантажу відповідно до вимог споживача. До факторів, що впливають на транспортний потенціал підприємства, слід віднести: умови зберігання, пакування та транспортування продукції, розробка максимально економічного та швидкого шляху доставки вантажу, рівень розвитку транспортної інфраструктури країни, транзитний потенціал регіону і т. д.

Зміст концепції формування інформаційного потенціалу підприємства полягає в тому, що інформаційні ресурси повинні бути оптимально структуровані з урахуванням інформаційних потреб та цілей розвитку підприємства [11]. На інформаційний потенціал підприємства впливають наступні фактори: наявність та рівень використання сучасних інформаційних технологій, ступінь захищеності та безпечності системи інформаційного забезпечення, інформаційна база управління на підприємстві і т. д.

Інвестиційний потенціал представляє собою сукупність інвестиційних ресурсів, якими володіє підприємство для здійснення його господарської діяльності. Важливою характеристикою є можливість взаємозамінності його елементів за рахунок вибору альтернативних варіантів фінансування, що забезпечує подальше ефективне функціонування та розвиток підприємства. На жаль, вагобудівні підприємства мають низький рівень інвестиційного потенціалу, що викликано відсутністю значних іноземних інвестицій та низький рівень прибутку, що виключає самоінвестування.

Висновки. Визначення факторів забезпечення конкурентоспроможності вагобудівних підприємств України має як теоретичний, так і практичний інтерес. Систематизація факторів допомагає розкрити не тільки загрози зовнішнього середовища та слабкі сторони підприємства, але й указати на можливості підприємства для підвищення його конкурентоспроможності й подальшого ефективного розвитку.

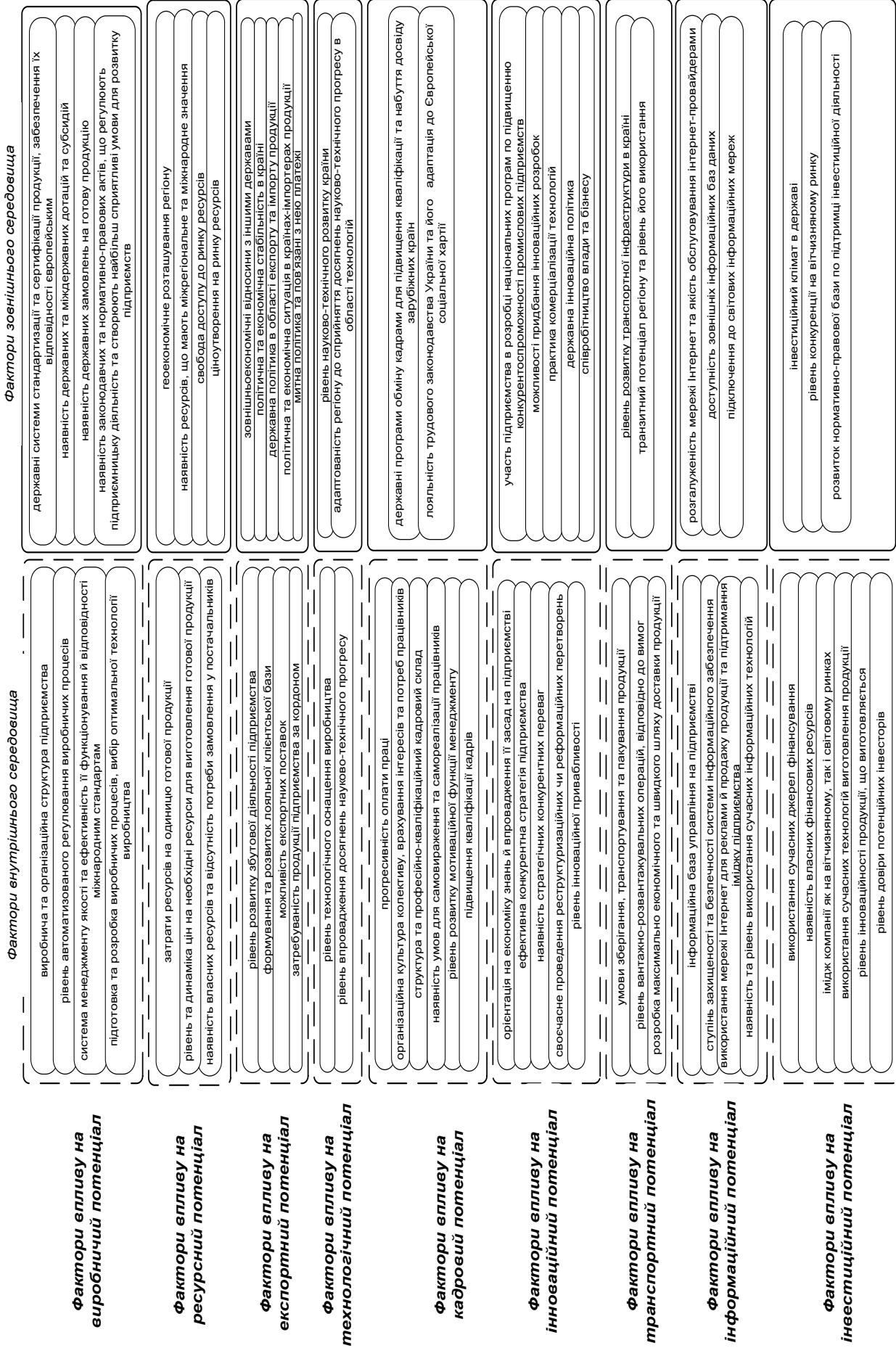

Рис. 1. Систематизація факторів забезпечення конкурентоспроможності вагонубудівних підприємств України

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Должанский І.З. Конкурентоспроможність підприємства: [навч. посіб.] / І.З. Должанский, Т.О. Загорна. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 384 с.
2. Ємельянова І. Класифікація факторів конкурентоспроможності аграрних підприємств / І. Ємельянова // Економіка. – 2010. – № 2(102). – С. 20–23.
3. Мокроносів А.Г. Конкуренция и конкурентоспособность: [учеб. пособ.] / А.Г. Мокроносів, И.Н. Маврина. – Екатеринбург: Урал. ун-т, 2014. – 194 с.
4. Багрова І.В. Складові та фактори конкурентоспроможності / І.В. Багрова, О.Г. Нефедова // Вісник економічної науки України. – 2007. – № 1(11). – С. 11–16.
5. Драган О.І. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теоретичні аспекти: [монографія] / О.І. Драган. – К.: ДАККІМ, 2006. – 160 с.
6. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: [навч. посіб.] / Н.С. Краснокутська. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 352 с.
7. Свіргун О.М., Соколовська В.В. Ресурсний потенціал підприємства: теоретичні аспекти / О.М. Свіргун, В.В. Соколовська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/17_AND_2010/Economics/69284.doc.htm.
8. Кириченко О.А. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності: [навч. посіб. для вищ. навч. закл.] / О.А. Кириченко [та ін.]; 2-е вид., доп. – К.: Фінансист, 2004. – 634 с.
9. Краснокутська Н.В. Інноваційний менеджмент: [навч. посіб.] / Н.В. Краснокутська. – К.: КНЕУ, 2003. – 504 с.
10. Гриньов А.В. Оцінка інноваційного потенціалу підприємства / А.В. Гриньов // Проблеми науки. – 2003. – № 12. – С. 12–17.
11. Шаповал О.Ф. Формування інформаційного потенціалу підприємства / О.Ф. Шаповал // Науковий вісник Національного університету біоресурсів та природокористування України: зб. наук. праць. – 2013. – Вип. 181. – Ч. 4. – С. 347–350.